

Joanna Zajączkowska-Burtowy

Q

&

A

**Prawo
rodzinne
i opiekuńcze
przed
egzaminem**

Wolters Kluwer

LEGENDA

pytanie

wyjątek od zasad czy reguł

najważniejsze informacje

norma prawna

niezbędna wiedza

literatura

zob. wcześniej opisane zagadnienia

orzecznictwo

Prawo rodzinne i opiekuńcze **przed egzaminem**

Joanna Zajączkowska-Burtowy

WYKAZ SKRÓTÓW

k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.)

k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.)

k.r.o. – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)

OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna

SA – sąd apelacyjny

SN – Sąd Najwyższy

USC – urząd stanu cywilnego

SPIIS TREŚCI

4	WYKAZ SKRÓTÓW
7	SŁOWO WSTĘPNE
9	I. MAŁŻEŃSTWO
9	1. Zawarcie małżeństwa
17	2. Unieważnienie małżeństwa
22	3. Prawa i obowiązki małżonków
29	4. Małżeńskie ustroje majątkowe
30	4.1. Ustawowy ustrój majątkowy
51	4.2. Umowne ustroje majątkowe
56	4.3. Przymusowy ustrój majątkowy
57	5. Ustanie małżeństwa
58	6. Separacja i rozwód
70	II. POKREWIEŃSTWO I POWINOWACTWO
72	1. Rodzice i dzieci
72	1.1. Pochodzenie dziecka
73	1.1.1. Macierzyństwo
75	1.1.2. Ojcostwo
87	1.2. Stosunki między rodzicami a dziećmi
88	1.2.1. Władza rodzicielska
99	1.2.2. Piecza zastępcza
106	1.2.3. Kontakty z dzieckiem
110	2. Przysposobienie
130	3. Obowiązek alimentacyjny
146	III. OPIEKA I KURATELA
157	LITERATURA

SŁOWO WSTĘPNE

Drodzy Studenci!

Sesja egzaminacyjna to nerwowy czas. Wiedząc o tym i wychodząc na przeciw Waszym potrzebom, wraz z wydawnictwem Wolters Kluwer przygotowaliśmy publikację zatytułowaną *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Przed egzaminem*, która w naszym założeniu ma stanowić cenną pomoc dla każdego studenta prawa. W tym celu książka przedstawia w sposób kompleksowy wszystkie najważniejsze instytucje i przepisy prawa rodzinnego, wykorzystując nowatorskie techniki przyswajania wiedzy, oparte przede wszystkim o elementy graficzne. Jest to idealne narzędzie do powtórki przed zbliżającym się egzaminem i kolokwium, a także może służyć utrwaleniu i uzupełnieniu wiedzy z prawa rodzinnego i opiekuńczego. Wszystko dzięki licznym autorskim diagramom, schematom i tabelom, pozwalającym wykorzystać pamięć wzrokową, tym samym gwarantując szybszą naukę i efektywną powtórkę.

Jako autorka książki mam nadzieję, że rysunkowe opracowanie przepisów prawa rodzinnego pomoże nie tylko w łatwym i przyjemnym przyswojeniu wiedzy, lecz także iż formuła ta pozwoli usystematyzować zdobyte już wiadomości – szczególnie dotyczące bardziej skomplikowanych zagadnień teoretycznych.

Dzięki tej nowoczesnej i kreatywnej formule możliwa jest szybka nauka, nawet na ostatnią chwilę. Książka zawiera dodatkowo liczne odniesienia do doktryny, a także najważniejsze, aktualne orzecznictwo sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego. Dzięki temu korzystanie

z pozycji *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Przed egzaminem* zapewnia nie tylko zaznajomienie się z praktycznymi przykładami zastosowania instytucji prawnorodzinnych, ale również poszerza zasób wiadomości czytelnika i daje szansę „zabłyśnięcia” na egzaminie.

Dodatkową zaletą książki jest opracowanie wszystkich tematów przy wykorzystaniu formuły Q&A, a więc pytanie – odpowiedź, będącej szczególnie pomocnym narzędziem podczas nauki i powtórek, zarówno w trakcie sesji, jak i całego roku akademickiego.

Konstrukcja książki zasadniczo odpowiada kolejności uregulowań Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jednakże autorski zamysł kierowany względami dydaktycznymi wprowadził od tej zasady pewne wyjątki.

Życzę Wam, drodzy Studenci, owocnej nauki oraz pomyślności na zaliczeniach i egzaminach z prawa rodzinnego!

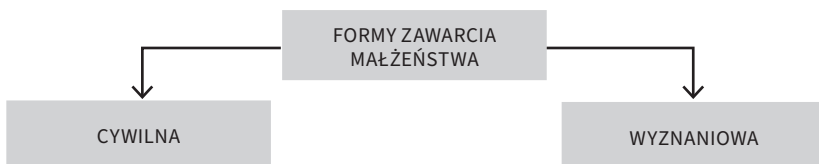
dr Joanna Zajączkowska-Burtowy

I. MAŁŻEŃSTWO

1. Zawarcie małżeństwa

JAKIE SĄ FORMY ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA?

1. Odmienność płci nupturientów	
2. Jednoczesna obecność nupturientów	
3. Zgodność oświadczeń nupturientów	
4. Udział czynnika oficjalnego	
X	5. Oświadczenia nupturientów wywołujące skutki cywilnoprawne (na podstawie regulacji prawnej stosunków pomiędzy Kościołem lub związkiem wyznaniowym)
X	6. Sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika USC

Są to przesłanki warunkujące zawarcie, a zatem istnienie małżeństwa.

Dlatego jeśli pomimo ich niespełnienia został sporządzony akt małżeństwa, każdy, kto ma w tym interes prawny, może wystąpić z powództwem o ustalenie nieistnienia małżeństwa.

Uwaga!

Sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika USC stanowi przesłankę konstytutywną zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej. Mimo to małżeństwo zostaje zawarte w momencie złożenia oświadczeń woli przed duchownym, a nie w dniu sporządzenia aktu małżeństwa.

- ▶ Sporządzenie aktu małżeństwa dopełnia **konstytutywny** skutek oświadczeń woli z **mocą wsteczną**.
- ▶ Sporządzenie aktu małżeństwa w formie cywilnej ma znaczenie **deklaratoryjne** i stanowi jedynie **dowód** zawarcia małżeństwa.

Małżeństwo przed kierownikiem USC

Małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenia, że wступują ze sobą w związek małżeński.

Małżeństwo przed konsulem

Mężczyzna i kobieta, będący obywatelami polskimi przebywającymi za granicą mogą zawrzeć małżeństwo również przed polskim konsulem lub przed osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula.

Małżeństwo przed duchownym

Małżeństwo zostaje zawarte również wówczas, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu Kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa. Gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego.

Dodatkowo, jeżeli ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki między państwem a Kościołem albo innym związkiem wyznaniowym przewiduje możliwość wywołania przez związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu tego Kościoła albo innego związku wyznaniowego takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, małżeństwo tak zawarte uważa się za ważne.

KIEDY MOŻNA MÓWIĆ O MAŁŻEŃSTWIE NIEISTNIEJĄCYM?

Powództwo o ustalenie nieistnienia małżeństwa

Artykuł 2 k.r.o. umożliwia stwierdzenie nieistnienia małżeństwa w sytuacji niezachowania przesłanek zawarcia małżeństwa określonych w art. 1 (*matrimonium non existens*). Nieistnienie małżeństwa, a zatem

stwierdzenie, że małżeństwo nie wywiera żadnych skutków prawnych, ponieważ w świetle prawa nie doszło do skutku, jest najdalej idącą sankcją, jaką ustawodawca wprowadza w przypadku niespełnienia warunków, o których mowa w art. 1 k.r.o.

Instytucję tę należy również stosować wobec formy wyznaniowej, wówczas przesłanka, taka jak niesporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika USC lub niepodleganie prawu wewnętrznemu Kościoła lub związku wyznaniowego, spowoduje, że **małżeństwo to nie istnieje**.

Orzeczenie to ma skutki takie, że uważa się, iż małżeństwo nigdy nie istniało (od początku), a zatem nie wywołało skutków prawnych. Tym samym np. dzieci pochodzące z takiego małżeństwa będą dziećmi pozamałżeńskimi.

Należy odróżnić:

- ustalenie **nieistnienia** małżeństwa,
- **unieważnienie** małżeństwa,
- **unieważnienie aktu** małżeństwa.

Ostatnia z tych instytucji dotyczy sytuacji, gdy akt małżeństwa stwierdza zdarzenie niezgodne ze stanem faktycznym (np. sporządzono akt małżeństwa, uprzedzając fakty, a do zawarcia małżeństwa ostatecznie jednak nie doszło).

CZY JEST MOŻLIWE ZAWARCIE MAŁŻEŃSTWA NIEOSOBIŚCIE?

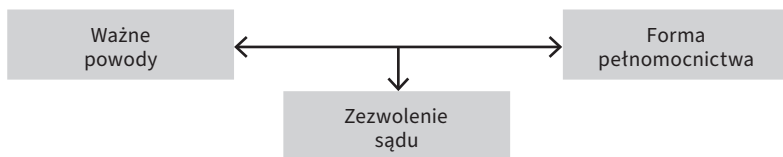
Małżeństwo zawarte przez pełnomocnika

Z ważnych powodów sąd może zezwolić, żeby oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński lub oświadczenie przewidziane w art. 1 § 2 k.r.o. zostało złożone przez pełnomocnika. Pełnomocnictwo powinno być udzielone na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym i wymieniać osobę, z którą małżeństwo ma być zawarte.

Dopuszcza się, aby obydwójce nupturienti byli reprezentowani przez pełnomocników.

Wyjątek od przesłanki jednoczesnej obecności nupturientów dotyczy złożenia oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński przez **pełnomocnika** (zawarcie małżeństwa *per procura*).

Potrójne ograniczenie takiego sposobu zawarcia małżeństwa

Za ważne powody w rozumieniu art. 6 § 1 k.r.o. należy uznać tylko takie okoliczności, które w świetle **zasad współżycia społecznego** usprawiedliwiają odstąpienie od obowiązku jednoczesnego stawienia się przyszłych małżonków przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego dla złożenia oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński. Żadna z góry określona sytuacja osoby ubiegającej się o zezwolenie na złożenie przez pełnomocnika oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński, w szczególności także fakt jej zamieszkiwania za granicą oraz związane z tym trudności przyjazdu do Polski, nie może być zatem sama przez się uznana za ważny powód w rozumieniu powołanego wyżej przepisu.

Uchwała SN z 8.06.1970 r., III CZP 27/70, OSNC 1971/1, poz. 2

Dopuszczalne jest wystąpienie z jednym wnioskiem, obejmującym zarówno udzielenie zezwolenia na zawarcie małżeństwa mimo niespełnienia przesłanki odpowiedniego wieku nupturienta, jak i zezwolenia na złożenie oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński przez pełnomocnika.

JAKIE ZNACZENIE MA DOCHOWANIE TERMINU PRZEZ DUCHOWNEGO NA PRZEKAZANIE ZAŚWIADCZENIA?

Termin pięciodniowy

Duchowny jest zobowiązany do przekazania w terminie 5 dni do USC:

- 1) sporządzonego przez siebie zaświadczenia o złożeniu przez nupturientów oświadczeń oraz
- 2) zaświadczenia sporządzonego przez kierownika USC na podstawie art. 4 § 1 k.r.o., tj. zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa.

Termin ten ma charakter prekluzyjny (zawity), a więc niedopuszczalne jest sporządzenie przez kierownika USC aktu małżeństwa, gdy termin ten został przekroczony. W takiej sytuacji, zgodnie z dominującym poglądem, małżeństwo należy traktować jako *matrimonium non existens* (aczkolwiek wskazuje się w doktrynie również, iż termin ten powinien być traktowany jedynie jako termin porządkowy).

Sporządzenie aktu małżeństwa postrzega się jako następczą kontrolę sprawowaną przez kierownika USC nad zawarciem małżeństwa, które ma miejsce bez jego udziału.

Nadanie przez duchownego wymienionych wyżej zaświadczeń jako przesyłki poleconej w polskiej placówce pocztowej jest równoznaczne z przekazaniem do USC (przy czym nadanie listem zwykłym jedynie wówczas, gdy przesyłka dojdzie w terminie).

Jeżeli zachowanie tego terminu nie jest możliwe z powodu siły wyższej, bieg terminu ulega zawieszeniu na czas trwania przeszkody. Przy obliczaniu biegu terminu nie uwzględnia się dni uznanych ustawowo za wolne od pracy.

J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016

Błędne przekonanie duchownego co do przesłanek skutecznego zawarcia przed nim małżeństwa świeckiego nie może być uznane za **siłę wyższą** w rozumieniu art. 8 § 3 k.r.o.

Postanowienie SN z 16.11.2005 r., V CK 325/05, LEX nr 785283

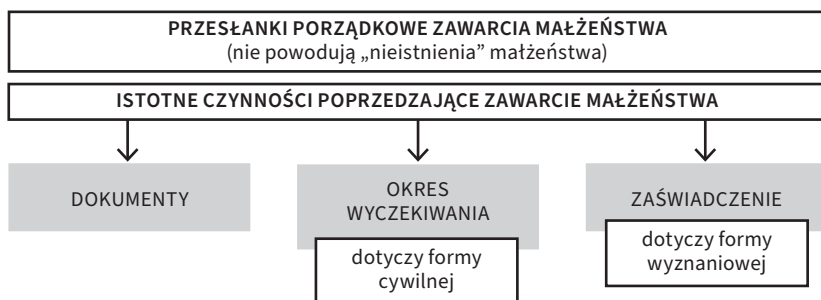

Przekroczenie przez duchownego pięciodniowego terminu, o którym mowa w art. 8 § 3 k.r.o., winno skutkować **odmową sporządzenia aktu małżeństwa**. Jeżeli jednak, mimo niezachowania tego terminu, akt małżeństwa został sporządzony, małżeństwo należy traktować jako zawarte.

Wyrok SA w Poznaniu z 5.06.2018 r., I ACa 1279/17, LEX nr 3219919

JAKIE CZYNNOŚCI FORMALNE POPRZEDZAJĄ ZAWARCIE MAŁŻEŃSTWA?

Dokumenty niezbędne do zawarcia małżeństwa

Osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo powinny złożyć lub przedstawić kierownikowi USC dokumenty niezbędne do zawarcia małżeństwa, m.in.:

- dokument tożsamości,
- odpis aktu urodzenia,
- odpis aktu poprzedniego małżeństwa z adnotacją o jego ustaniu.

Jeżeli otrzymanie dokumentu, który osoba zamierzająca zawrzeć małżeństwo jest obowiązana złożyć lub przedstawić kierownikowi urzędu stanu cywilnego, napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, sąd może zwolnić tę osobę od obowiązku złożenia lub przedstawienia tego dokumentu.

Okres wyczekiwania (*tempus deliberandi*)

Małżeństwo przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego nie może być zawarte przed upływem miesiąca od dnia, kiedy osoby, które zamierzają je zawrzeć, złożyły kierownikowi urzędu stanu cywilnego pisemne zapewnienie, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie tego małżeństwa. Jednakże kierownik urzędu stanu cywilnego może zezwolić na zawarcie małżeństwa przed upływem tego terminu, jeżeli przemawiają za tym ważne względy.

Zaświadczenie o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa

Osobom zamierzającym zawrzeć małżeństwo w formie wyznaniowej kierownik urzędu stanu cywilnego wydaje zaświadczenie stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz treść i datę złożonych przed nim oświadczeń w sprawie nazwisk przyszłych małżonków i ich dzieci.

Zaświadczenie traci moc po upływie 6 miesięcy od dnia jego wydania.

Wydając zaświadczenie, kierownik urzędu stanu cywilnego informuje strony o dalszych czynnościach koniecznych do zawarcia małżeństwa. Kierownik urzędu stanu cywilnego, który dowiedział się o istnieniu okoliczności wyłączającej zawarcie zamierzonego małżeństwa, odmówi przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński lub wydania zaświadczenia, a w razie wątpliwości zwróci się do sądu o rozstrzygnięcie, czy małżeństwo może być zawarte.

Małżeństwo zawierane w sytuacji grożącego niebezpieczeństwa

Okoliczność zagrażającego niebezpieczeństwa stanowi wyjątek od procedur zawarcia małżeństwa co do obowiązku przedłożenia wymaganych dokumentów (art. 3 k.r.o.) i co do uroczystej formy (art. 7 k.r.o.). Umożliwia bezzwłoczne zawarcie małżeństwa.

W razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu jednej ze stron oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński mogą być złożone **niezwłocznie przed kierownikiem USC bez składania lub przedstawienia dokumentów** niezbędnych do zawarcia małżeństwa. Jednakże i w tym wypadku strony są obowiązane złożyć **zapewnienie**, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa.

W razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu jednej ze stron oświadczenia składane w formie wyznaniowej mogą być złożone przed **duchownym bez przedstawienia zaświadczenia** sporządzonego przez kierownika urzędu stanu cywilnego, stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. W takim wypadku strony składają przed duchownym **zapewnienie**, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa.

Procedura zawarcia małżeństwa**Forma cywilna****Forma wyznaniowa**

Uroczysta, publiczna forma i wyrażenie gotowości zawarcia małżeństwa
Obecność dwóch pełnoletnich świadków
Złożenie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński
Ogłoszenie, że małżeństwo zostało zawarte
Sporządzenie i podpisanie aktu małżeństwa

* możliwe jest zawarcie małżeństwa poza siedzibą USC, jednak przed kierownikiem USC

Przedstawienie duchownemu **zaświadczenia** stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa
Złożenie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński
Duchowny niezwłocznie sporządza **zaświadczenie stwierdzające, że oświadczenia zostały złożone w jego obecności** przy zawarciu związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu Kościoła albo innego związku wyznaniowego, a następnie:

- podpisuje je
- odbiera podpisy nupturientów i dwóch świadków
- przekazuje oba zaświadczenia do USC